

«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ:
НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ»

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

26 вересня 2023 року

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ»**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
26 вересня 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
Денис ЯКОВЛЕВ, доктор політичних наук, професор, декан ФППС Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Протокол № 5 від 30.11.2023 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна.

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор – д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова;

БОРІНШТЕЙН Євген – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ПЕТІНОВА Оксана – д. філос. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

АТАМАНЮК Зоя – д. філос. н., доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

МОКАНУ Анжела – докторка соціології, науковий співробітник Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, Республіка Молдова.

Феномен соціальної консолідації у Центрально-Східній Європі: нові реалії та виклики : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. 26 вересня 2023 року. м. Кишиневу – м. Одеса / за ред. О. В. Лісеєнко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 93 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2023

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Юлія ГЕРМАНОВА
*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
 Національний технічний університет
 «Харківський політехнічний інститут», Україна*

ПОВНОМАСШТАБНА РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Масштабні потрясіння, катаклізми незалежно від їхнього характеру – природні чи штучні – призводять до радикальних змін в світосприйнятті як окремих громадян, так і суспільства в цілому. Відбувається докорінна зміна цінностей та поглядів, а це, відповідно, призводить і до зміни соціальних практик. Такі зміни можуть набувати як консолідуючого характеру, такі, які стимулюють підтримку один одного, створення, розвиток (умовно назвемо їх «позитивними»), так і протилежні – руйнівні, роз'єднуючі (умовно дамо їм назву «негативні»).

Одним з найбільших можливих потрясінь, з яким може стикнутися держава, народ, нація, безумовно, є війна. І цей виклик вповні постав перед українцями, коли 24 лютого 2022 року країна-агресор розпочала повномасштабне вторгнення.

Зміни однозначно відбулися і в великих соціальних групах, і в середніх, і в малих. Варто наголосити, для різних соціальних груп вони мали різне забарвлення. Якщо говорити про велику соціальну групу, якою в цьому контексті виступає все населення України, то зміни однозначно можна охарактеризувати як «позитивні». Одночасно на рівні окремих родин, пар, які представлені все тими ж громадянами України, ситуація складалася по-різному [1].

Але на яких аргументах ґрунтується твердження про «позитивний» характер змін на рівні всієї держави?

Аргумент перший: перед зовнішньою загрозою українське суспільство змогло максимально консолідуватися. Цей факт підтверджують, зокрема, результати численних соціологічних опитувань [2].

При чому, згуртуватися перед спільним ворогом змогли навіть найбільш яскраво виражені соціальні групи-антагоністи – представники різних політичних таборів. Тут необхідно віддати належне лідерам цих груп, які уклали своєрідний «пакт про ненапад» на період «великої війни». Не можна стверджувати, що політичні інтриги, технології «чорного» піару та маніпуляцій повністю втратили актуальність з початку повномасштабної агресії – поодинокі випадки зустрічаються з боку практично кожного

політичного табору. Але однозначно рівень та обсяг неможливо навіть порівняти з довоєнним.

Аргумент другий: надзвичайно потужний волонтерський рух.

Останні роки на теоретичному рівні велися активні дискусії з приводу того, чи можна вважати, що в Україні сформувалося громадянське суспільство. З початком повномасштабного вторгнення відповідь постала в практичній площині. За даними соціологічних досліджень, 61% опитаних повідомляли, що вони долучалися до допомоги Силам оборони України чи співгромадянам. Близько 10% – допомагали фізичною роботою, 31% – фінансово, а майже 20% – і грошима, і роботою [3].

Аргумент третій: соціально відповідальний бізнес. Тут варто зупинитися на двох напрямках: фінансовому і символічному. Кожному українцю після початку повномасштабного вторгнення треба було обрати бік: або вірити і в рамках власних сил наближати перемогу України, або стати колаборантом чи, користуючись новим визначенням, «почекуном» (тихенько сидіти і сподіватися на окупацію ворогом). Перед таким вибором постав і бізнес. І якщо окремі громадяни чи маленькі компанії могли робити це неопублічно, то великі корпорації були змушені проголосити свою позицію вголос.

Фінансовий внесок великого бізнесу достатньо вагомий і з точки зору пожертв на чисельні збори, і з позиції забезпечення гуманітарною допомогою громадян, які залишалися в населених пунктах поруч з лінією фронту, внутрішньо переміщених осіб. Але підтримка глобальними ритейлерами, підприємствами з надання послуг зв'язку, іншими бізнес гравцями щойно деокупованих територій або тих, хто ще контролюються ворогом, мала почасти більш символічний, ніж практичний характер. В певних випадках українські компанії свідомо йшли на збутки, що не характерно для бізнесу, але давали однозначний сигнал місцевим мешканцям, що їхній населений пункт – Україна, їх не забули і не покинули.

Аргумент четвертий: гуманізм українців vs антилюдяна поведінка окупантів. Залишатися людиною, незважаючи на будь-які зовнішні чинники – цим українці захоплюють увесь світ поруч з успішним протистоянням ворогу. Фотографії українців, які ще в перші дні війни були змушені залишати свої домівки, прихопивши лише документи та зміну одягу, але не кидаючи своїх домашніх улюбленців, займали перші шпальти найбільш поважних медіа. Або українські військові, які рятували домашніх тварин в населених пунктах під постійними обстрілами та ділили з ними їжу. На контрасті з окупантами, які по-садистські знущалися над тваринами, наприклад, прив'язавши вибухівку до черепахи.

Цей аналіз є дуже поверхневим і покликаний лише визначити реперні точки для проведення подальших глибинних досліджень. Проте, він дозволяє

в досить лаконічній формі продемонструвати той вектор соціальних змін, яке обрало українське суспільство, опинившись в кризовій ситуації. Країні-агресору не вдалося реалізувати в Україні широко відомий ще з давніх часів принцип «розділяй та володарюй». Питання консолідації суспільства в даному випадку є певною мірою екзистенціальним викликом. І українці змогли пройти його на надзвичайно гідному рівні.

Література:

1. Сім'я на дві країни. Чи стало в Україні більше розлучень під час війни // РБК-Україна. URL:<https://daily.rbc.ua/ukr/show/razorvannye-otnosheniya-stali-ukraintsy-chashche-1662039143.html>
2. Стали критичні до держави і радикальні. Соціолог Головаха — про вплив на українців тривалої війни і браку великих новин з фронту// nv.ua. URL:<https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/viy-na-v-ukrajini-vpliv-na-psihiku-lyudey-radikalizaciya-i-zapit-do-derzhavi-monitorig-50347239.html?code=22edfbbf-ebf9-487a-a673-6b54f5b64051>
3. Більшість українців волонтерять під час війни, 18% – не планують. Опитування// Українська правда. URL:<https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/24/253036>

Анна ЮРЕНКО

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Хортицька національна академія, Україна*

ДИНАМІКА ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ НА ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ, ТА НА СЬОГОДНІ

4,5 мільйона українців мають статус ВПО та є вимушено переселеною особою. Дехто мігрував за кордон, налагодив життя та більше не повернеться в Україну, дехто вже приїхав в Україну та почав будувати своє нове життя в країні, а є ті люди, хто був внутрішньо переміщений саме територією України [1]. Внутрішня міграція під час російського повномасштабного вторгнення суттєво змінила функціонування багатьох соціальних інституцій, що відобразилось як на соціальних так і економічних процесах. Тому їх вивчення є важливим завданням для дослідників соціальної динаміки сучасного українського суспільства.

Внутрішня міграція – це переміщення особи з одного населеного пункту в інший в межах своєї країни. Внутрішня міграція в Україні існувала всі роки української незалежності. Зокрема за інерцією продовжився процес відтоку населення з сільської місцевості до міст і головним чином через погіршення функціонування сільської критичної інфраструктури, такої як лікарні, школи та зменшення економічної активності в селах через колосальне скорочення кількості робочих місць в школах незалежно від регіону України. Сприяли цьому процесу і окремі регіональні особливості розвитку